

IX. Kari Doktorandusz Konferencia

Absztraktok

Tarr Tünde Borbála

Orosz nyelvészet posztgraduális program

Az orosz demonstratívumok jelentése

Kutatásom kiindulópontja a orosz demonstratívumok (mint pl.: *вот* ‘íme’, *этом* ‘ez’, *там* ‘az’, *здесь* ‘itt’, *там* ‘ott’) deiktikus jelentésének hagyományos meghatározása, amelyet több egyéb, pl. anaforikus, modális jelentés közül elsődlegesként szoktak megadni, és amely két komponensből áll: (1) rámutatásból a jelöltre, amely lehet entitás, hely vagy esemény, (2) a jelölet és a beszélő közötti távolság (közel vagy távol) fogalmából (Pl.: Горбачевич 2004: 191).

Ezt az elemzést sokan kritizálják mind az orosz, mind a nemzetközi nyelvészetben, konkrétan az orosz demonstratívumokra, vagy általánosabban a demonstratívumokra vonatkozóan is. Egyfelől, a jelentésdefiníció két komponensét illetően mutatnak rá problémákra. Az első komponens pontosabb meghatározásaként, a rámutatás helyett többen egy insrukcíót adnak meg, amely a hallgató figyelmét a jelöltre irányítja (Pl.: Кобозева 2007, Гришина 2012). A távolság komponensével kapcsolatban a hagyományos definíciókban nem jelzett kontextuális függőségek (deiktikus centrum és végpont, a távolság léptéke) vetnek fel kérdéseket (Erről pl.: Zaki 2011). Néhány kutató ezzel a problémával összefüggésben az orosz közelre, távolra mutató demonstratívumok közötti aszimmetriát is kimutat, amely a közelre mutatóaknak a távolra mutatóakhoz képesti abszraktabb távolságjelölésében mutatkozik meg (Николаева 2000, Levinson 2004, Борисова–Овчинникова 2011). Többen felvetik, másfelől, hogy a demonstratívumokat nem helyes polyszém szavakként kezelni (Pl.: Recanati 2005, Fretheim et al. 2011).

Saját vizsgálódásaim elsődleges keretétül egy kognitív pragmatikai megközelítést, a relevanciaelméletet (Sperber–Wilson 1986/1996 stb.) választottam, amely két lényeges vonatkozásban volt előnyös a témám számára. Először is, az elmélet két alapvető szemantikai

jelentéskategóriát különböztet meg, a konceptuálisat és a procedurálisat, az utóbbin bizonyos kognitív folyamatok kódolását értve (Escandell-Vidal et al. 2011). A procedurális jelentés fogalma lehetőséget adott a figyelemirányítás szemantikai kategóriaként való kezelésére és pontosabb meghatározására. Másodszor, az elméletben jól elemezhető a demonstratívumok kontextusérzékenysége.

Kutatásom eredményeként a hagyományos elemzés fent idézett alapfeltevésein a következőket változtattam.

- (1) Az orosz demonstratívumok egyetlen, szemantikailag erősen alulspecifikált jelentést kódolnak, amely a deiktikus használatra vezethető vissza.
- (2) Kódolt jelentésük elsődlegesen procedurális, a figyelemirányítás kognitív folyamata, amelynek alárendelődik a távolság kontextusérzékeny konceptuális fogalma.
- (3) A közel–távol párok a távolságot aszimmetrikusan kódolják, ami egy kontextusfüggő paraméterrel, a távolság léptékét megadó hasonlítási sztenderddel hozható összefüggésbe: a közelre mutató demonstratívumok, a távolra mutatóakkal ellentétben, nem kódolják ezt a paramétert.

Válogatott irodalom

- Борисова, Е.Г. – Овчинникова, Т.Е. 2011: Параметр близости в метафорическом пространстве. *Труды международной конференции «Диалог 2011»*. Москва: Издательство РГГУ, 153–159.
- Горбачевич, К.С. (глав. ред.) 2004: *Большой академический словарь русского языка*, т. 1. Москва: Наука.
- Гришина, Е.А. 2012: Указания рукой как система (по данным мультимедийного русского корпуса). *ВЯ* № 3, 3–50.
- Кобозева, И. М. 2007: Полисемия дискурсивных слов и возможности ее разрешения в контексте предложения (на примере слова *вот*). *Труды международной конференции «Диалог 2007»*. Москва: Издательство РГГУ, 250-255.
- Николаева, Т.М. 2000: *От звука к тексту*. Москва: Языки русской культуры.
- Escandell-Vidal, V. – Leonetti, M. – Ahern, A. (eds.) 2011: *Procedural meaning: Problems and perspectives*. Bingley: Emerald Group Publishing.
- Fretheim, T. – Amfo, N.A.A. – Vaskó, I. 2011: Token-reflexive, anaphoric and deictic functions of *here*. *Nordic Journal of Linguistics* 34(3): 239–294.

- Levinson, S.C. 2004, Deixis. In: Horn, L.R. – Ward, G. (eds.): *The handbook of pragmatics*. Oxford: Blackwell, 97–121.
- Recanati, F. 2005: Deixis and anaphora. In: Szabó, Z. G. (eds.): *Semantics versus pragmatics*. Oxford: Clarendon Press, 286–316.
- Sperber, D. – Wilson, D. 1986/1995: *Relevance: Communication and cognition*. Oxford: Blackwell, 1th edition/2nd edition.
- Zaki, M. 2011: *The semantics and pragmatics of demonstratives in English and Arabic*. Thesis. Middlesex University. http://edoc.bibliothek.uni-halle.de/servlets/MCRFileNodeServlet/HALCoRe_derivate_00006034/Mai%20Zaki%20Thesis%20CD.pdf (dostęp: 2013.05.09.).

Orha Viktória Réka

Német nyelvészet posztgraduális program

Valens főnevek és bővítményeik a korai újfelnémetben

Előadásom témája a főnévi valencia a korai újfelnémet korban. A német valens főneveket és azok bővítményeit vizsgálom történeti szempontból.

A főnevek bővítményei két nagy csoportba sorolhatók: szabad bővítmények és vonzatok. Szabad bővítmények kapcsolódhatnak minden főnévhez, míg a vonzatok csak az úgynevezett valens főnevek mellett jelennek meg. A valencia formai – szemantikai kapcsolat a régens és bővítményei között, meghatározza a bővítmények számát és gyakran nyelvtani formáját is.

A német nyelvben a valens főneveknek két nagy csoportja különböztethető meg. Az egyik csoportot az igéből vagy melléknévből képzett főnevek alkotják, amelyek valenciája egyenesen levezethető az eredeti szó valenciájából (Teubert 2003, 828). A másik csoportot a nem igéből vagy melléknévből képzett valens főnevek alkotják (Teubert 2003, 830). Emellett vizsgálják a valens főneveket a támaszigés szerkezetekben is. (Teubert 2003, 829)

A valens főnevek vonzata megjelenhet a frázis és mondat szintjén is: támaszigés szerkezetben a főnevek vonzata a mondat szintjére emelkedhet, ezáltal a főnév bővítménye mondatrésznek tekinthető. (Bassola 2009)

Vizsgálataim során a következő kérdésekre keresem a választ:

1. Hogyan sorolhatók be a vizsgált szövegekben talált valens főnevek a valens főnevek két nagy csoportjába (képzett és nem képzett főnevek)?

2. A vizsgált szövegekben hogyan valósul meg a főnévi valencia két különböző szinten: a frázis és a mondat szintjén, illetve milyen különbség figyelhető meg a vizsgált szövegekben a két csoportba sorolható valens főnevek számát tekintve.

A főnévi valencia kérdéseit a következő három korai újfelnémet szövegben vizsgáltam:

1. Heinrich von Mügelin: Ungarische Chronik/Magyar krónika (1358)
2. Das Ofner Stadtrecht/Budai Jogkönyv (1403-1439)
3. Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin/Kottanner Ilona emlékiratai (1434 – 1440)

Mindhárom szöveg magyarországi korai újfelnémet szöveg, de mindegyik más műfajhoz tartozik: az első szöveg egy krónika, a második egy törvénygyűjtemény, tehát jogi szöveg, míg a harmadik egy memoár, ami inkább a beszélt nyelvhez áll közelebb.

Bibliográfia:

Ágel Vilmos 1988: Überlegungen zur Theorie und Methode der historisch-synchronen Valenzsyntax und Valenzlexikographie. Mit einem Valenzlexikon zu den „Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin (1439-1440)“. Tübingen.

Ágel, Vilmos 2000: Valenztheorie. Tübingen.

Bassola, Péter 1993: Gefügenomina in den „Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin“. In: Bassola, Péter/Hessky, Regina/Tarnói, László (Hg.): Im Zeichen der ungeteilten Philologie. Festschrift für Professor Dr. se. Karl Mollay zum 80. Geburtstag. Budapest (= Budapest Beiträge zur Germanistik 24), 33-45.

Bassola, Péter (Hg.) 2003: Deutsch-Ungarisches Wörterbuch zur Substantivvalenz. Band 1. Szeged.

Bassola, Péter 2009: Stellung der Komplemente des prädikativen Substantivs. In: Di Meola, Claudio/Gaeta, Livio/Hornung, Antonie/Rega, Lorenza (Hg.): Perspektiven Drei. Akten der 3. Tagung „Deutsche Sprachwissenschaft in Italien“ Rom, 14.-16. Februar 2008. Frankfurt am Main, 79-90.

Engel, Ulrich 1991: Deutsche Grammatik. Heidelberg.

Eisenberg, Peter 1994: Grundriß der deutschen Grammatik. Stuttgart.

Eisenberg, Peter 2006: Grundriß der deutschen Grammatik. Der Satz. Stuttgart/Weimar.

Eroms, Hans-Werner 2000: Syntax der deutschen Sprache. Berlin/New York.

Greule, Albrecht (Hg) 1982: Valenztheorie und historische Sprachwissenschaft: Beiträge zur sprachgeschichtlichen Beschreibung des Deutschen. Tübingen.

- Helbig, Gerhard 1982: Valenz – Satzglieder – semantische Kasus – Satzmodelle. Leipzig.
- Helbig, Gerhard/Schenkel, Wolfgang 1983: Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben. Leipzig.
- Sommerfeldt, Karl-Ernst/Schreiber, Herbert 1977: Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Substantive. Leipzig.
- Teubert, Wolfgang 2003: Die Valenz nichtverbaler Wortarten: Das Substantiv. In: Ágel, Vilmos/Eichinger, Ludwig M. et al. (Hg.): Dependenz und Valenz. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung. 1. Halbband. Berlin, New York, 820-835.

Ótott-Kovács Eszter

Altajisztika posztgraduális program

Nem nominális és nominalizált mellékmondatok a kazakban

A kazak nyelvben (ami a török nyelvek kipcsak nyelvágához tartozik) az alárendelői mellékmondatok nem-finitek, vagyis a finit predikátumokban nem használatos szuffixumok jelölik ezeket. Az előadásomban három igen gyakori nem-finit mellékmondati fej, a *-GAn*, a *-y/AtIn* és az *-(A)r* által alkotott mellékmondat két eltérő fajtáját kívánom bemutatni. Az ilyen típusú mellékmondatok argumentum pozícióban, vonatkozói mellékmondatokként és szemantikai ragok vagy névutók komplementumaként fordulhatnak elő.

A turkológiai szakirodalomban (vö. Kornfilt 2001, Kornfilt 2003) az ilyen típusú mellékmondatokat szokás „nominalizáltaknak” nevezni, mivel sok szempontból úgy viselkednek, mint a főnévi csoportok: lehet rajtuk esetjelölés (amit a fölérendelt predikátum oszt ki), lehet rajtuk birtokos személyjel (ami a török nyelvekben a főnévi csoportokon lehet csak jelen) stb. Előadásomban azonban azt mutatom be, hogy a kazak *-GAn*, *-y/AtIn* és *-(A)r* fejű mellékmondatok eredendően nem nominálisak, de argumentumpozícióban és a szemantikai ragok és névutók komplementumaként állóak egy részében egy nominális fej csatlakozik a mellékmondathoz. Ez nominális fej a *+LIq*, ami tehát csak az argumentumpozícióban és egyes névutók és ragok komplementumaként szereplő non-finitekhez kapcsolódhat.

Egy ilyen típusú elemzést támogat az is, hogy van a kazakban egy valóban nominális típusú non-finit mellékmondat, amit az *-w* szuffixum jelöl. Feltűnő, hogy azok a *-GAn*, *-y/AtIn* és *-(A)r* fejű mellékmondatok, amikhez a *+LIq* kapcsolódhat, szintaktikailag ugyanúgy

viselkednek, mint az *-w* fejúek. (A hasonló mondattani viselkedés legfontosabb indikátora, hogy a mellékmondati alannyal való egyeztetést jelölő személyrag mindig jelölt a nominalizált mondatokban, ha annak az alanya különböző, mint a főlérendelt mondaté. Továbbá pedig, hogy ezen mellékmondatok alanya ilyenkor genitívusban van. Ezzel szemben az általam nem nominális mellékmondatoknak tartott típusban az egyeztetés nincs jelölve, az alany pedig jelöletlen (*default*) esetű.)

A turkológiában a kipcsak nyelvek (és ezen belül is a kazak) mondattana a kevésbé vizsgált területek közé tartozik, így az általam összegyűjtött adatok és bemutatandó összefüggések fontos eredményeket hozhatnak.

Válogatott szakirodalom

Kornfilt, Jaklin (2001): On the syntax and morphology of clausal complements and adjuncts in the Turkic languages. In. Bisang, W. (ed.) *Aspects of Typology and Universals*. Berlin 63-82.

Kornfilt, Jaklin (2003): Subject Case in Turkish nominalized clauses. In. Junghanns, U. – Szucsich, L. (eds.) *Syntactic Structures and Morphological Information*. Berlin–New York. 129-216.

Žanpeyisov, Erbol (et al.) (2002): *Qazaq Grammatikası. Fonetika, Söžžasam, Morfologiya, Sintaksis*. Astana.

Tanç, Mustafa (2002): *Kazak Türkçesinde Zarf-Fiiller -Muhtar Evezov'un Tandamalı Engimeler Adlı Eseri Üzerinde Bir Çalışma- (Şekil-Anlam-İşlev ve Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları)*. Doktori disszertáció. Kézirat.

Tóth Eszter

Magyar nyelvészet posztgraduális program

Kriminalisztikai szövegnyelvészet

Az alkalmazott nyelvészet interdiszciplináris jellege miatt nem lepődünk meg, ha még az igazságügyi eljárásokban is hasznát veszik a nyelvészeknek. Az előadásomban én is az alkalmazott nyelvészet ezen ágával foglalkozom, kutatási témám az igazságügyi szövegnyelvészet, ezen belül is a névtelen (fenyegető, zsaroló, rágalmazó stb.) levelek elemzése, melynek célja a szerzőazonosítás.

Az előadásomban névtelen fenyegető levelek összehasonlítását mutatom be. Két névtelen dokumentumot állítok párhuzamba egy vélt gyanúsított saját aláírásával hitelesített levelekkel. A szóban forgó két levelet soha nem vetették össze, két teljesen külön ügyként kezelték őket, és mindkét esetben az ismeretlen tettes ellen folytatott nyomozást berekesztették. Csak az egyik ügy kapcsán felmerült egy vélt elkövető, de nyelvészeti vizsgálatot nem rendeltek el. Ha bebizonyosodik, hogy mindkét különálló levél egyezést mutat a vélt gyanúsított leveleivel, akkor az is bebizonyosodik, hogy a két levél szerzője azonos, ezzel előrelendítve a nyomozást. Célom, hogy megvizsgáljam a leveleket, és megállapítsam az egyezőségi szintjüket, ezzel bizonyítva vagy cáfolva az azonos szerzőséget.

Az elemzéshez szükséges módszer kiválasztásakor a meglehetősen szűk magyar nyelvű szakirodalom közül Nagy (1980) komplex elemzési technikáját választottam, hiszen – annak ellenére, hogy ez a jegyzet nem mondható éppen mainak – ez a legátfogóbb és legalaposabb magyar nyelvű ismeretanyag a témában. Ennek alapján öt szintet vizsgálok, a toldalékolást (pl. felszólító mód helyes használata), szóhasználatot (pl. szövegezési hasonlóságok a levelekben), mondatszerkesztést (pl. mely mondatfajták a legjellemzőbbek az egyes levelekben), fogalmazást és helyesírást (melyek a levelek helyesírási típushibái). Ezeket 1–5-ig terjedő skálán osztályozom, majd a kapott számadatokat a megegyezési index képlete segítségével összehasonlítom. Az egyes szintek értékeléséhez viszont már nem Nagy 1980-ban kiadott könyvét használom, hiszen a nyelv egy dinamikusan változó rendszer, így az abban lévő ismérvek már elavultak.

Ezen ismérvek alapján látványosan össze lehet hasonlítani különböző írásos szövegeket, és ez most sem lett másképp. Az elemzésem megerősítette ugyan, hogy a két névtelen levél egy szerzőtől származik, ám cáfolta, hogy az ismert szerző írta volna őket.

Hivatkozott szakirodalom

Nagy Ferenc 1980: *Kriminalisztikai szövegnyelvészet*, Budapest, Akadémiai

Coulthard, Malcolm 1998: *Making texts speak: the work of the forensic linguist*
[<http://www.thefreelibrary.com/Making+texts+speak%3A+the+work+of+the+forensic+linguist.-a093027780> – 2013.11.20.]

Coulthard, Malcolm 2004: *Author identification, idiolect and linguistic uniqueness*
[<http://www.businessenglish.ch/downloads/Malcolm%20Coulthard/AppLing.art.final.pdf> – 2013.11.20.]

Eagleson, Robert 1994: Forensic analysis of personal written texts: a case study, in Gibbons, John (szerk.): *Language and the Law*, London, Logman.

Tiersma, Peter M. – Solan, Lawrence M. 2004: Author identification in American courts, *Applied Linguistics* 25/4, 448–65.

Tóth Alinka

Elméleti nyelvészet posztgraduális program

A kevesebb néha több?

Szemléletváltás az agrammatikus afáziás személyek nyelvi tévesztéseinek értelmezésében

A szerzett nyelvi zavarok diagnosztizálásának és terápiájának módszerében az utóbbi években szemléletbeli változást hoztak a pragmatikai kutatások eredményei (Ahlsen, 2006). Megfigyelhető, hogy ezen kutatások tükrében sokkal inkább az érintettek hétköznapi kommunikációs helyzetekben való minél sikeresebb részvétele, boldogulása jelenik meg célként mind a diagnosztikát, mind a terápiát illetően (Pulvermüller és mtsai, 2001). Ezen funkcionális keretben úgy tűnik, hogy az afáziás nyelvi hibázások pontosabban, sokkal inkább egyénre szabottabban értelmezhetők. Az agrammatikus afáziás személyek tévesztéseinek korábbi leírásaihoz (Szépe, 2000, 2001) a terápiás szemlélet új szempontokat adhat hozzá. Az előadás során a fent említett elméleti keretben szeretném megmutatni, hogy az általunk alkalmazott terápiás eljárás során előforduló hibázások az egyes nyelvi szinteknek megfelelően hogyan értelmezhetők, főként a fonológiai és szemantikai szinteken illetően.

Irodalmak:

Ahlsen E. (2006): Introduction to Neurolinguistics. John Benjamins Publishing Company

Szépe Judit: Fonológiai információhiányt áthidaló stratégiák szerepe és változatai afáziások közléseiben *Nyelvtudományi Közlemények* 97/2000: 223–236.

Szépe Judit: Hangtévesztések szabályosságai afáziában In *Magyar Nyelv* XCVII. ÉVF. 2001. szeptember 3. szám

Friedemann Pulvermüller, Bettina Neining, Thomas Elbert, Bettina Mohr, Brigitte, Rockstroh, Peter Koebbel and Edward Taub: Constraint-Induced Therapy of Chronic Aphasia After Stroke *Stroke* 2001, 32:1621-1626

Kontroll, mint nem csak szintaktikai jelenség a magyar főnévi igeneves szerkezetekben

A kontrollós szerkezeteket elsősorban szintaktikai jelenségként kezelik, azonban a nem finit tagmondat implicit alanyának értelmezése nem csupán a szintaxis, hanem a szemantika, illetve ezek interakciójának feladata is. Hagyományos megközelítések kormányzáshoz, esetadáshoz kötik ezeknek a szerkezeteknek a magyarázatát, azonban ezek az elemzések empirikusan nem fednek minden adatot: nem minden nem finit mondat kontrollós (pl. ECM, infinitívuszi szerkezetek az európai portugálban), illetve találunk finit kontroll szerkezeteket is (pl. E/3. sz. kötőmód a héberben). Más megközelítések (ld. Landau (2004), Nunes (2008)) a kontrollós szerkezeteket egyeztetési viszonyként elemzik, amelynek segítségével magyarázható a hagyományos elemzések szempontjából problémás adatok egy része. Azonban a magyar infinitívuszok problematikusak ezeknek megközelítéseknek a szempontjából is. A kontrollós szerkezetek magyarázatakor, úgy tűnik, hogy nemcsak szintaktikai és szemantikai, hanem pragmatikai tényezőket is figyelembe kell vennünk (ld. pl. Landau (2013)), ezáltal lehetővé válik az adatok szélesebb körű leírása. Előadásomban rendszerezem a kontroll szerkezeteket meghatározó szintaktikai, szemantikai és pragmatikai tényezőket különös tekintettel arra, hogy magyar adatok fényében milyen finomításokra lehet szükség egy univerzális kontroll-elméletben.

Hivatkozások

Landau, Idan (2004). "The Scale of Finiteness and the Calculus of Control," *Natural Language & Linguistic Theory* 22, 811–877.

Landau, Idan (2013). "A Two-Tiered Theory of Control". <http://ling.auf.net/lingbuzz/001937>.

Nunes, Jairo (2008). Inherent case as a licensing condition for A-movement: the case of hyper-raising constructions in Brazilian Portuguese. *Journal of Portuguese linguistics* 7: 83-108.